

dle mého soudu nic horšího než právník, který poukáže na spletitost i nejasnost určité právní úpravy, aniž by pak byl schopen (či ochoten) předložit své zdůvodněné stanovisko k dané věci. Tím našťestí Ján Matejka není.

Pátá část se zabývá otázkami mezinárodní spolupráce, či spíše její absence, která představuje významnou podmínku efektivity a vymáhání práva v tomto prostředí. Autor zde stručně popisuje historické aspekty zrodu sítě internetu, jakož i jeho specifika, která činí vymáhání práva v jeho prostředí problematické.

Šestá část publikace se věnuje rozhodovací praxi a jejím metodám, kde autor částečně kritizuje některé současné metody rozhodovací praxe, jakož i absenci tolik potřebné technologické znalosti na straně soudců.

Závěr publikace představuje část sedmá, kde autor rekapituluje jednotlivá témata a konzistentně s předchozími částmi práce navrhuje některá další řešení.

Lze shrnout, že Matejkova publikace je velmi zdařilá; jde o odborně zpracovanou monografii, jež směřuje do dosud téměř nepopsané oblasti práva. Drobné výtky, které jsem si dovolil vznést výše, rozhodně nijak nesnižují její celkovou vysokou úroveň. Domnívám se, že si najde své čtenáře jak z okruhu právních profesionálů, tak i z řad neprávní veřejnosti, která má o problematiku ochrany soukromí v prostředí internetu zájem zejména s ohledem na aplikační praxi. Jsem přesvědčen, že ji i obě skupiny ocení, což nebývá u odborných publikací běžné.

JUDr. Jiří Čermák
Advokátní kancelář, Praha

**Wintř J. Metody a zásady interpretace práva.
Praha: Auditorium, 2013, 229 s.**

V soudobém právněteoretickém a právněfilozofickém diskursu jsou stále hlasitěji slyšet projevy relativismu a skepse na adresu práva i těch, kteří je interpretují a aplikují (především soudy). Právo napadají z různých ideových pozic představitelé postmodernismu, kritických studií právních i ekonomické analýzy práva a vzbuzují téměř dojem, jakoby nastal soumrak práva a právního státu. Tuto možno říci „systémovou“ kritiku práva doplňují američtí právní realisté prohlašující, že o tom, co je právem, vlastně rozhodují soudci a behaviorální jurisprudence považující soudcovskou nezávislost za pouhý mýtus.

Toto zpochybňování práva a možnosti *lege artis* interpretovat a aplikovat má pro právo a jeho fungování doslova zkázonosné účinky. Násobí totiž praktické problémy, na něž právní regulace ve stále složitějším, globalizací propojeném, jakož i neustále se zrychlujícím světě naráží. Nadto to i destruuje důvěru lidí v právo, bez níž se tento normativní systém neobejde ani v nejmenším. Vždyť za všech časů platilo, že právo může dobře fungovat jen tehdy, když mu lidé budou přičítat alespoň nějaký minimální étos a budou se mu podřizovat dobrovolně.

Proto je nadmíru sympatické, pokud se objeví badatelský počín, který se těmito podkopným tendencím staví rázně na odpor. Tím je rozsáhlá monografie Jana Wintřa „Metody a zásady interpretace práva“, na jejímž základě se autor uchází o licenciát docendi v oboru teorie, filozofie a sociologie práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. O tom, že máme před sebou podnětné, originální a čtivé dílo, nemůže nikdo pochybovat už po přečtení několika stran.

Tato studie rozhodně není prvním velkým textem Jana Wintra, s nímž se mohla veřejnost seznámit. Spíše ji můžeme vnímat jako součást a také završení celého souboru prací, které se pokoušely popsat pomocí fundamentálních právních principů vnitřní systém práva. Dvě z těchto prací, „Říše principů“ (Praha 2006) a „Principy českého ústavního práva“ (Praha 2006), oslovily širokou právníckou obec i mnohé laické čtenáře. Ze všech těchto prací je patrná autora víra v právo, v jeho racionalitu a regulativní možnosti, stejně jako v možnost je s pomocí redukce na konečné množství právních principů racionálně uchopit.

Zatímco v předchozích dvou velkých pracích se Wintr zabýval právními normami, nyní svoji pozornost obrací k metanormativním elementům, které regulují použitelnost a hierarchii metod interpretace práva, s ambicí vytvořit metodologii interpretace práva. Vychází přitom z optimistického předpokladu, že „klasické prvky výkladu práva, zejména jazykový, systematický, historický a teleologický, mají i dnes svůj význam a mohou účinně přispět k přesvědčivé interpretaci práva, a tudíž i k rozumné aplikaci obecných právních norem na jednotlivé rozhodované případy“. V letitém sporu o tom, zda vůbec má smysl metodologii interpretace práva vytvářet (s ohledem na charakter lidského poznání a povahu jazyka), se tak staví už předem a vlastně tak trochu intuitivně na stranu těch, kteří uznávají, že to smysl má. Jde o stanovisko správné, které brání pádu do osidel relativismu a skepse, i když nepodpořené argumentací.

O co méně se Wintr věnuje předpokladům a doprovodným úvahám o interpretaci, o to důkladněji se zaměřuje na vlastní předmět zkoumání: metody a zásady interpretace práva. To je pak také hlavní důvod, proč překonává v segmentu svého úhlu pohledu na interpretaci práva konkurující práce: Hloučovu „Teorii a realitu právní interpretace“ (Plzeň 2011) a Melzerovu „Metodologii nalézání práva“ (Praha 2010). Než však přistoupí k meritu věci, naznačuje parametry svých úvah. Přihlašuje se k závěrům právní hermeneutiky: interpretovat právo má smysl jen v konfrontaci s konkrétním případem a při interpretaci práva je třeba počítat s hermeneutickým kruhem, tj. se vzájemnou interakcí mezi poznatky o skutkovém stavu a hledáním odpovědi na otázku *quid iuris*? Předznamenává také to, že jeho úvahy se budou snažit vybalancovat určitý rozumný kompromis mezi dvěma krajnostmi v teorii interpretace práva: mezi textualismem a teleologickým přístupem. Jejich přednosti a nedostatky, jak by možná bylo vhodné zdůraznit už na úvod, jsou zřejmé: u prvního vyšší míra právní jistoty nabízená adresátům práva daná důsledným podřízením soudce liteře zákona, ovšem spojená s nebezpečím právního formalismu, u druhého větší respekt k racionalitě, spravedlnosti a účelnosti nalezeného řešení interpretačního problému, avšak za cenu postavení soudce nad zákon a s rizikem eventuální hrozby právní svévole.

Wintrův pohled na interpretaci práva je vyvážený, i když z počátku se zdá, že je mu bližší stanovisko teleologického přístupu. Prozrazuje to jeho dovolávání se proslulé věty z Druhého listu apoštola Pavla Korintským: „Litera zabíjí, ale Duch oživuje.“ Tento citát dal také název celé kapitole zabývající se dějiny interpretace práva (2. kapitola). V ní konstatuje, že už římscí právníci upřednostňovali účel či smysl zákona (*ratio legis*) před jeho literou, a dokládá to množstvím klasických právních principů, poukazem na širokou připustnost analogie a na zákaz obcházení zákona v římském právu. Tvrdí, že ke změně tohoto paradigmatu došlo až v 18. století v systému panovníckého absolutismu. Tehdy si majestát panovníka jako zákonodárce vynutil striktní vázanost soudců literou zákona. Tento trend pokračoval i po výměně suveréna, když panovníka nahradil lid a když se do praxe prosadila dělba moci. Parlament, zastupující lid, měl právo tvořit a soudci aplikovat. Měli být pouhými „ústy zákona“. Tato koncepce vycházející z představ osvícenců věřících v možnost vytváření dokonalého a jedinou provždy platného práva a nedůvěřujících soudcům, se však v průběhu 19. století začala rozpouštět. Soudci získali právo zákony interpretovat a někdy i široce dotvářet. Nahrávaly

tomu především: prostředí překotných sociálních změn vylučující odpovídající právní regulaci, krize parlamentů jako zákonodárců a postupný úpadek vládnoucího zákonného pozitivismu. „Duch“ zákona podle Wintra začal postupně vítězit nad jeho literou. Ruku v ruce s tím šel rozvoj jednotlivých výkladových metod a jejich systematizace do souboru téměř obecně uznávaného instrumentaria. To je však nyní prověřováno dekonstrukčními procesy v soudobém právu (tj. např. právní pluralismus a dekodifikace).

Tento obraz vývoje interpretačního paradigmatu se zdá být věrný, i když má právo kazuistickou povahu nepřející zobecnění. Možná ale, že by tento náčrt bylo dobré ještě zpřesnit. Soudci se postupně od 19. století zbavili otrocké závislosti na literě zákona. Přestali být pověstnými „ústy zákona“. Jejich závislost na textu zákona byla ale nahrazena podřízeností judikatury, jíž se často přičítá kvaziprecedenční a někdy – v rozporu s tradicí – precedenční charakter. Z funkce těch, kteří z povahy věci právo dotváří, je dnes nezřídka vytěsňuje zákonodárce vydáváním kazuistických právních úprav. Dekonstrukce práva pak nemusí být pouze prověrkou funkčnosti klasického instrumentaria interpretace, nýbrž také impulzem k hledání nových cest výkladu práva či k posunu akcentů týkajících se metod stávajících.

Pokud jde o systém metod interpretace práva, je Jan Wintřer více než tradicionalista. Píše, že velká část z těchto metod byla známa už římským právníkům. Do propracovaného systému je shrnul F. C. von Savigny. Na jeho paradigma, sestávající z jazykové, systematické, historické a teleologické metody výkladu, programově navazuje. Svě závěry konfrontuje s různými přístupy k této otázce v naší právní vědě, jak se postupně objevily v dílech jejích čelných představitelů, i s dominujícími přístupy doktríny německé, polské a francouzské. Shledává sice jisté difference zvláště v počtu a názvech jednotlivých metod, jakož i v jejich vymezování, ty ale nepovažuje za zásadní. Má za to, že se jedná pouze o variace jím uznávaného čtyřprvkového schématu. Je ale otázkou, zda se některých výkladových metod zbytečně nezbavuje jejich podřazením pod extenzivně pojímané jiné výkladové metody. Týká se to tradičně uznávaného logického výkladu a nově pronikajícího výkladu komparativního ve prospěch výkladu teleologického. V České republice dnes vlivná klasifikace metod interpretace na standardní (jazyková, logická a systematická) a nadstandardní (historická, teleologická a komparativní) se jeví jako modernější. Seskupuje též výkladové metody do skupin podle příbuznosti, a tím naznačuje vazby mezi nimi. S určitou nadsázkou řečeno – první jmenované umožňují objasnit literu zákona, druhé směřují ke zjištění tzv. *ratio legis*, první se zaměřují na text předpisu, druhé na faktory s předpisem související (okolnosti vzniku předpisu, sociální kontext a přeshraniční pohled). Spojuje je i podobný stupeň spolehlivosti – u prvně jmenovaných vyšší, u druhých nižší.

Východiskem výkladu o jednotlivých metodách interpretace práva je dovození jejich charakteru. Podle Wintra se podobají právním principům svoji strukturou i působením. Lze je formulovat jako normativní věty, působí jako alexyovské příkazy k optimalizaci, tedy normativně, a při aplikaci se vzájemně poměřují. Vzhledem k vysoké míře jejich abstraktnosti jim lze podřadit obyčejně větší počet dílčích, mnohdy vzájemně kolidujících zásad. Tyto výkladové metody jsou obsahem tzv. *communis opinio doctorum* a někdy bývají vyjádřeny v podobě interpretačních regulí v platném právu (více v angloamerickém typu právní kultury). Na tuto meritorní charakteristiku učiněnou v 1. kapitole navazuje 3.–6. kapitola, kde se autor pokouší jednotlivé metody interpretace, resp. druhy výkladu, představit, a 7. kapitola, kde formuluje pravidla přednosti mezi nimi. Svě závěry potvrzuje někdy až zbytečně rozsáhlými citacemi z převážně české judikatury, i když jinak velmi zdařile vybrané.

Jazykový výklad pokládá Wintřer za logický počátek interpretace práva v situaci, když primárním objektem interpretace je právní předpis. V souladu s kontinentální tradicí požaduje předpisy vykládat doslovně – v souladu s všeobecně uznaným významem slov (podle obec-

ného jazyka), nestanoví-li legální definice jinak. Zároveň uznává, že jazykový výklad může být jen prvním přiblížením se k nalezení významu a smyslu vykládaného ustanovení. Většina pojmů, s nimiž právo běžně operuje, totiž zahrnuje kromě významového jádra jisté pole neurčitosti. To otvírá dveře extenzivní a restriktivní interpretaci na úkor výkladu adekvátního.

Systematický výklad umožňuje podle Wintra interpretovat ustanovení předpisu v kontextu předpisu, odvětví a právního řádu. Právní řád je hierarchický, nerozporný a vnitřně provázaný celek v čele s ústavním pořádkem. Tyto jeho charakteristiky je třeba při interpretaci zohlednit. K tomu nabádají principy, jimiž se tento výklad řídí. Do rámce tohoto výkladu autor řadí též ústavněkonformní, mezinárodněkonformní a eurokonformní výklady, které jsou nástrojem k vypořádání se s recentním právním pluralismem a dalšími strukturálními a obsahovými proměnami právního řádu, nezřídka označovanými jako dekonstrukce. Mnohé z těchto zásad jsou vlastně rubem nebo odleskem principů, které musí respektovat dobrý zákonodárce.

Historický výklad, který bývá v literatuře vymezován různými způsoby, definuje Wintr jako „metodu získávání poznatků o vůli zákonodárce i z jiných zdrojů poznání, než je text zákona“. Mezi ně řadí především důvodové zprávy a ostatní materiále z legislativního procesu, stejně jako tzv. *occasio legis* (okolnosti vydání předpisu). Wintr tento výklad, často zpochybňovaný pro malou spolehlivost, částečně rehabilituje jako verifikovatelný. Domnívá se, že úmysl zákonodárce může být z četných zdrojů zjištěn spolehlivěji než účel či smysl předpisu, který je výsledkem spekulace interpreta nad jeho textem. Do kontextu historického výkladu zasazuje Wintr rovněž zohlednění vývoje práva a dějin působení právní úpravy, jak se odráží v judikatuře.

Teleologický výklad pojímá Wintr poměrně široce. Jde o výklad, který se orientuje na zjištění účelu právní úpravy, který zohledňuje teleologické a axiologické pozadí celého právního řádu i úvahy důsledkové (funkcionální: míru spravedlnosti, účelnosti a efektivnosti řešení interpretačního problému). Tento výklad má podklad v hodnotové koherenci právního řádu a je cestou „k nalezení objektivně recentního výkladového cíle“. Teleologický výklad je vhodným nástrojem k odstraňování sémantické neurčitosti ustanovení právních předpisů a překlenování některých typů mezer v právu. Za analogií, k tomuto účelu používanou, stojí teleologická úvaha.

V závěrečné kapitole Wintr formuluje pravidla přednosti regulující eventuální kolizi jednotlivých výkladových metod. Nepodléhá skepsi některých renomovaných autorů a nabízí promyšlené řešení. Odrazíštěm mu je kritické zhodnocení soudobé české i zahraniční soudní praxe a argumentace hlavních paradigmat teorie interpretace: textualismu, intencionalismu, funkcionalismu a pluralismu (první upřednostňuje jazykový výklad, druhé výklad historický, třetí výklad teleologický a čtvrté postupuje případ od případu). Jednotlivá paradigmata Wintr porovnává prizmatem předností a slabin interpretačních metod, na něž sázejí především, dále z hlediska míry naplňování finálních cílů práva a zaznív nechává i právně-politické argumenty. Nakonec se přiklání k pluralistickému paradigmatu s tím, že navrhuje deset kolizních výkladových pravidel. Pléduje tak vlastně pro racionalizovaný, řízený interpretační pluralismus, který velí vyjít od jazykového výkladu a ten podrobovat testu optikou ostatních výkladových metod, zvláště systematické a teleologické. Ty pak mohou za určitých (spíše výjimečných) okolností nad jazykovým výkladem převážít (když by např. jazykový výklad ústil v nesmyslné, nefunkční nebo extrémně nespravedlivé řešení). Z toho plyne, že Wintr připouští dotváření práva i proti slovům zákona, ovšem v poměrně přísně vymezených hranicích. Na závěr této kapitoly Wintr kategorizuje a hierarchizuje jím nalezených 49 zásad interpretace na striktně závazné, závazné, relevantní a podpůrné. Za nejstriktněji závazné považuje ty zásady, které zohledňují argument právní síly.

Nastíněné řešení se zdá být racionální a použitelné. Nalézá odpovídající rovnováhu mezi různými paradigmaty (tedy hlavně mezi textualismem a teleologickým přístupem – funkcionalismem) při respektu k hodnotovému základu práva a požadavku jeho funkčnosti. Otázkou je, co může v praxi ovlivnit za situace šířícího se relativismu a skepse vůči jediným správným řešením nebo u fundamentalistických stoupců jiných přístupů či tam, kde se zákonodárce rozhodne vytvořit vlastní interpretační reguli. To ale lze autorovi přičítat k tíži jen stěží.

Celkově lze říci následující. Wintrova práce je fundovaným dílem opírajícím se o českou i cizí literaturu (německou, polskou, slovenskou a anglicky psanou), jakož i o prameny práva a relevantní judikaturu. Je výsledkem dlouhodobého studia a akribie autora. Přináší četné nové poznatky, je inspirativní a také čtivá. Zajisté najde svého čtenáře.

doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze